

Program

1. Aplikace označení formy/žánru – historie, příklady

- Česko
- mezinárodní kontext

2. Aplikace označení formy/žánru – současný stav

Soubor formálních autorit

1. základní informace
2. typy formálních autorit
3. struktura záznamu

3. Aplikace označení formy/žánru – současné požadavky uživatelů

4. Okruhy problémů, které je nutno řešit

5. Aplikace označení formy/žánru - řešení Knihovny Kongresu

6. Aplikace označení formy/žánru - řešení NK ČR

7. Závěr

1. Aplikace označení formy/žánru – historie, příklady

Předmětové heslo – formální zpřesnění se uvádí jako poslední v řetězci PH

Norma ČSN 01 0188

PH - jednoslovné nebo víceslovné formálně upravené vyjádření obsahu resp. tematiky, popř. i

charakteristiky formy dokumentu,

ČSN 01 0188, schválená 20.5.1982 a nabyla účinnosti od 1.4.1983; doba platnosti : 04/1983 - 01/2003

Výměnný formát pro bibliografický (dokumentační) a katalogizační záznam (1989) - obsahuje pole 058 pro zápis označení formy/žánru

Záznam pro souborný katalog (1994) (návrh instrukce připravený Pracovní skupinou CASLIN pro **standardizaci a jmenné zpracování**)

Záznam pro souborný katalog: UNIMARC. Tištěné monografie (1996) – pole pro označení formy/žánru neobsahuje

Elektronické zdroje: Aktuální změny a doplňky ve standardech pro zpracování (1998) – obsahuje instrukci pro věcný popis, jehož součástí je i údaj pro označení formy/žánru

Záznam pro souborný katalog: UNIMARC. Speciální dokumenty (1999) – obsahuje jako povinný údaj pole 608 (forma, žánr či fyzické vlastnosti dokumentu užitě jako předmět) pro

- hudebniny a zvukové záznamy,
- videozáznamy a
- filmy hudebních děl
- pro kartografické dokumenty - povinný údaj geografický kód

2004 - údaj označení formy/žánru byl PS pro zpracování speciálních dokumentů z minimálního záznamu pro SK vyřazen z výčtu povinných údajů a stanoven jako součást nepovinných údajů – tato

informace převzata z příruček Katalogizace zvukových dokumentů a Katalogizace hudebnin

Aplikace pole 608 v záznamech speciálních dokumentů

Byly vytvořeny seznamy doporučených FD (v podstatě se jednalo o termíny označující fyzickou formu) pro

- [hudebniny a zvukové záznamy](#),
- elektronické zdroje;

intenzivně se také řešilo věcné zpřístupnění v této oblasti, byly přijaty instrukce pro popis

- grafiky
- kartografických materiálů;

dohodnuté termíny FD byly připojeny do báze AUT

Instrukce pro věcné zpřístupnění jednotlivých typů informačních zdrojů

v poli 650 se uvádí obor, téma, kategorie entit, účel;

potřebné zpřesňující informace se uvádějí jako zpřesnění, např.

doprava -- Slovensko

historické slavnosti -- Česko -- 2011-2020

v poli 655 se uvádí označení formy/žánru, např.

dopravní mapy, plakáty, stolní kalendáře, pohlednice kulturních památek, filmy pro děti a mládež

Příklady katalogizační praxe

O loupežnickém synku Cipískovi. 1-13 [videozáznam] / [scénarista I. Povejšilová, A. Jurásková ; režie L. Čapek]. -- [Praha] : Česká televize, p2014.

PH: animované filmy -- Česko -- 1971-1980

filmové seriály -- Česko -- 1971-1980

FD: filmy pro děti a mládež * DVD *

12. Svatováclavské slavnosti : na Budči u Zákolan : 28. září 2016. -- [Kladno] : [Sládečkovo vlastivědné muzeum], [2016].

PH Václav, český kníže, asi 907-asi 935

historické slavnosti -- Česko -- 2011-2020

Budeč (Zákolany, Česko)

FD: plakáty společenských akcí

Bylinky v domácnosti 2017 / fotografie shutterstock, Thinkstock.cz. -- Praha : Helma 365, 2016

PH: byliny

FD: stolní kalendáře

Brandýs nad Labem [grafika] : zámek / foto Petr Prášil. -- [Hostivice : Petr Prášil, 2006].

Téma: zámky -- Česko

GEO: Brandýs nad Labem (Česko)

FD: pohlednice kulturních památek

Označení formy/žánru – mezinárodní kontext

V devadesátých letech minulého století se označení forma/žánru v BIB záznamech Knihovny Kongresu i dalších databázích často nevyskytovalo. Pokud bylo nutné tyto informace uvádět, zapisovaly se jako

součást tematických selekčních prvků v podpoli x řetězce PH, v roce 1993 byla označení formy/žánru konvertována do podpole v.

1102_ |a National art committee. [from old catalog]

24510 |a Exhibition of war portraits;

260__ |a [New York, |c c1921]

300__ |a [64] p. |b incl. front., illus. (ports.) |c 20 cm.

530__ |a Also available in digital form on the Internet Archive Web site.

650_0 |a World War, 1914-1918 |v Portraits.

650_0 |a Portraits |v Exhibitions.

24500 |a Henri Matisse : |b une palette d'objets / |c auteurs, Hélène Ivanoff, Ellen McBreen, Marie-Thérèse Pulvenis de Seligny.

500__ |a Catalog of an exhibition held at the musée Matisse, Nice, June 25-September 25, 2016.

504__ |a Includes bibliographical references.

546__ |a Some texts translated from the English.

60010 |a Matisse, Henri, |d 1869-1954 |v Exhibitions.

60010 |a Matisse, Henri, |d 1869-1954 |x Art collections |v Exhibitions.

650_0 |a Art objects |v Exhibitions.

650_0 |a Art objects in art |v Exhibitions.

650_0 |a Material culture in art |v Exhibitions.

650_0 |a Still-life in art |v Exhibitions.

60017 |a Matisse, Henri, |d 1869-1954. |2 fast |0 (OCoLC)fst00035416

650_7 |a Art museums. |2 fast |0 (OCoLC)fst00815631

650_7 |a Art objects. |2 fast |0 (OCoLC)fst00815674

650_7 |a Art objects in art. |2 fast |0 (OCoLC)fst01902423

650_7 |a Material culture in art. |2 fast |0 (OCoLC)fst01011753

650_7 |a Still-life in art. |2 fast |0 (OCoLC)fst01896105

655_7 |a Exhibition catalogs. |2 fast |0 (OCoLC)fst01424028

Formáty MARC a zápis označení formy/žánru

MARC 21 (předchůdce USMARC)

- 60 léta 20. stol. – vývoj USMARC, zápis formálního zpřesnění nenavržen, údaj se uváděl v podpoli \$x jako tematické zpřesnění
- 1991 konference LC o roli zpřesnění v řetězcích PH – doporučení o aplikaci speciálního podpole pro zápis údaje
- 1993 – podán návrh na implementaci podpole \$v ve formátu USMARC
- 1995 – připojeno podpole v a pole 655

UNIMARC

- 1996 - připojeno podpole \$j a pole 608

MARC 21 i UNIMARC – AUTHORITY - koncem 90. let připojeno speciální pole pro označení formy/žánru i v autoritách

2. Aplikace označení formy/žánru v Česku – současný stav

Soubor formálních autorit – základní informace

vzniká v 90. letech 20. stol.

v roce 2003 obsahuje 1247; v současnosti obsahuje 1855 záznamů,

původně vzniká pouze jako registrující soubor, hierarchické vazby proto nejsou důsledně explicitně vyjádřeny, poznámky o použití, definice se doplňují postupně pouze v případech potřeby.

V současnosti je cílem vytvořit reálný tezaurus formálních deskriptorů, ve kterém budou důsledně vyjádřeny hierarchické vazby a doplněn potřebný poznámkový aparát.

Soubor FD je fasetový - obsahuje pouze termíny označující formu nebo související s formou dokumentu 655;_obsahuje tedy pouze údaje ve vstupním prvku.

Obsahová stránka formálních deskriptorů v CZENAS

Po obsahové stránce mohou termíny pro formu vyjadřovat i další charakteristiky (etnicitu, jazyk, charakteristiku autora, uživatele...)

FD označují/vyjadřují

Formu/žánr popisovaného dokumentu (informačního zdroje), např.

katalogy; bibliografie; studie; sborníky; filmy; mapy; symfonie; audioknihy; romány; povídky; společenské romány; detektivní romány

i další doplňující a explicitně v termínu uváděné informace, např. *české romány, anglická poezie, publikace pro děti, romány pro ženy, chlapecké příběhy...*

Typ nosiče – *zvukové kazety, kompaktní disky...*

Příklady:

anglické romány – označují jazyk originálu a národnost autora

švýcarské romány – označují romány na území Švýcarska

švýcarské romány (francouzsky) – označují romány na území Švýcarska psané francouzsky

publikace pro děti – označují cílovou skupinu – uživatele

dívčí romány – označují cílovou skupinu – uživatele

romány pro ženy – označují cílovou skupinu – uživatele

zvukové záznamy pro děti a mládež – označují cílovou skupinu – uživatele

učebnice pro cizince – označují cílovou skupinu – uživatele

středověké romány – označují román z určitého historického období
zábavné časopisy - označují účel
politické plakáty – označují téma
mapy lovu a rybolovu – označují téma

Tvar termínů označujících formu/žánr

termín FD vyjadřuje třídu entit, ne jednotlivou entitu;
dodržuje se přirozený slovosled,
užívá se plurál,
cizojazyčné termíny se používají pouze v případě, neexistuje-li adekvátní překlad nebo je-li termín běžně používán v daném vědním oboru,
zkratky se nepoužívají, preferuje se rozepsaná forma, zkratka se odkáže,
synonymie se řeší důsledným uváděním odkazových forem,
homonymie a polysémie se řeší zjednoznačením termínu pomocí adjektivních výrazů či doplňků (relátorů) uváděných v kulatých závorkách;

Součástí autoritního záznamu je klasifikační znak MDT a anglický ekvivalent

Struktura autoritního záznamu FD

Autoritní záznam obsahuje
preferovanou formu
variantní formy
hierarchické vazby
 nadřazené
 podřazené termíny
notaci MDT
anglický ekvivalent
poznámkový aparát
zdroj

Struktura záznamu FD - poznámky

Zapisují se v poli 680
Indikátory
1. indikátor hodnota 9 – obsahuje poznámku o použití
2. indikátor 0 – obsahuje definici
Nutno doplnit, zvláště nyní, kdy dochází k změně polí

Příklady poznámek

FD liturgické knihy – poznámka o použití

Používá se pro dokumenty obsahující texty liturgických knih. Odbornou literaturu o uvedených entitách hledejte pod tematickým termínem liturgické knihy (pole 150).

FD liturgické knihy – definice

Uspořádaný soubor liturgických textů, modliteb nebo duchovních písní (včetně melodií) popřípadě doplněný o některý liturgický předpis (například mešní řád), liturgický kalendář, instrukce pro účastníky bohoslužeb či pobožností anebo jiné související informace.

PH liturgické knihy – poznámka o použití

Pozn.: Používá se pro odbornou literaturu. Texty uvedených entit hledejte pod označením formy/žánru liturgické knihy (155).

Příklad

Ident. číslo	fd914120
Záhlaví	<u>liturgické knihy</u>
Nadřazený termín	<u>náboženské texty</u>
Podřazený termín	<u>breviáře</u>
	<u>graduály</u>
	<u>misály</u>
	<u>pontifikály</u>
	<u>rituály (liturgické knihy)</u>
MDT	(035)2-282
Angl. ekvivalent	liturgical books
Poznámka	Používá se pro dokumenty obsahující texty uvedených entit. Odbornou literaturu hledejte pod tematickým termínem liturgické knihy (150). Uspořádaný soubor liturgických textů, modliteb nebo duchovních písní (včetně melodií) popřípadě doplněný o některý liturgický předpis (například mešní řád), liturgický kalendář, instrukce pro účastníky bohoslužeb či pobožností anebo jiné související informace.
Zdroj	www(Wikipedie, otevřená encyklopedie)
Další informace	 https://cs.wikipedia.org/wiki/Liturgick%C3%A1_kniha
Systém. číslo	000914120

Typy autoritních záznamů co do rozsahu

- úplné
- minimální

Minimální záznamy obsahují

- preferovanou formu,
- identifikační číslo
- informaci o původu v poli pro poznámku 6809 (původně v poli 950)

Příklad:

040 |a ABA001 |b cze
155 7|a studijně rozborové práce |7 fd187887
950 2 |a lokální |b původ... např. KKL
6809 |i Používá se lokálně, databáze KKL.
SYS 000187887

Typy autoritních záznamů podle tematických oblastí

- univerzální
- literární
- náboženské
- právní ...

Typy autoritních záznamů podle typů dokumentů

- monografie
- periodika
- analytika
- speciální typy dokumentů
- kartografické

grafika (plakáty, pohlednice)
hudební díla
elektronické
filmy...

Typy autoritních FD označující atributy entity provedení

typ obsahu
typ média
typ nosiče

Tyto formální deskriptory v mezinárodním kontextu většinou netvoří součást souboru formálních deskriptorů, např. Knihovna Kongresu je ze souboru označení formy/žánru vyloučila.

Plnění souboru formálních autorit

Do báze AUT byly převedeny údaje z

univerzální databáze NKC (obsahuje i záznamy speciálních typů dokumentů)
báze KKL
báze ANL
báze UMPRUM

Původně byly všechny záznamy minimální a obsahovaly: preferovanou formu, ID a informaci o původu v poli 950 2 |a |b

Byly postupně doplňovány; přednostně byly zpracovány termíny z univerzální databáze pro univerzální informační zdroje

[Zápis PS z 2003](#)

Kooperace: projekt TEMAP

V rámci projektu byl vypracován podrobný seznam formálních deskriptorů pro věcný popis kartografických dokumentů.

Základní soubor byl vytvořen propojením autoritních deskriptorů báze autorit CZENAS a seznamu FD a používaných v databázi starých map IKAR (Státní knihovna v Berlíně). Výsledný soubor byl příliš detailní, byl proto výrazně zkrácen (po poradě s Mgr. Marií Balíkovou) a byl formou návrhů připojen do souboru FD (jednalo se o 157 návrhů nových formálních deskriptorů z Mapové sbírky PŘF, MZK, VHÚ), které byly poté zpracovány ONVAZ

FD byly rozděleny do čtyř oblastí:

topografické mapy, astronomické mapy, tematické mapy a zvláštní skupina kartografických dokumentů, která zahrnuje *3D mapy, 3D plány, knižní mapy, mapové skici, mapy polokoulí, reliéfní mapy, slepé mapy, skládací mapy, topografická mapová díla, pohledové mapy, atlasy světa, národní atlasy, kruhové mapy, mapové výřezy, typografické mapy, rukopisné mapy, rukopisné plány, fotografické atlasy, fotografické plány, geologické profily, výškové profily, vegetační profily a objekty (teluria, glóby)*¹

3. Aplikace označení formy/žánru v Česku – současné požadavky uživatelů

kategorie uživatelů –

Vědečtí/výzkumní pracovníci (řešitelé grantů) – monografie, kolektivní monografie, certifikované metodiky

¹ <https://www.natur.cuni.cz/geografie/mapova-sbirka/def-met-rda-new-2014-1.pdf>

rešeršéři – překlady (románů, poezie, prózy) z jazyka... – do jazyka..., např. *anglické romány přeložené do češtiny, česká poezie přeložená do hebrejštiny, islandštiny; dvojjazyčná vydání z oboru...*

studenti – učebnice, skripta, **studie, sborníky na téma...**

uživatelé veřejných knihoven – *detektivky, kuchařky, thrillery, (praktické) příručky, křížovky, tajenky, hlavolamy, milostné romány, romány pro ženy, erotické romány, biografické, historické romány...*

děti (a jejich rodiče), mládež – *leporela, obrazové publikace, pohádky, příběhy, chlapecké příběhy, dívčí romány, fantasy, komiksy*

Laičtí i odborní uživatelé vyžadují efektivní, adekvátní a rychlý přístup k informačním zdrojům, dávají přednost organizačním systémům, které podporují snadnou dostupnost info zdrojů a umožňují fasetovou navigaci a klasifikaci v discovery systémech, např. CPK

Fasetová navigace je skupina vzájemně propojených filtrů, které umožní uživateli efektivně i objemné množství výsledků redukovat na množství relevantních dokumentů, které lze prozkoumat v reálném čase.

Fasety vyjadřují vlastnosti použité pro seskupování pojmů podle jejich podstaty a slouží k navigaci uživatele ve výsledcích vyhledávání; rozlišují se statické a dynamické fasety, které jsou pro uživatele výhodnější, protože se s každým vyhledáváním ve předem stanovených kategoriích mění.

Indexátoři, věcní katalogizátoři, správci autoritních systémů preferují systémy, které usnadňují automatizovanou údržbu autoritních souborů, algoritmické zpracování věcných selekčních prvků a podporují kooperaci v oblasti autoritních systémů, tedy proces jejich harmonizaci/mapování

Strojové zpracování informací je založeno na

formalizovaném vyjádření informace

vysoké rychlosti prováděných operací

obrovských objemech **tříděných, zpracovávaných a uložených dat ve strojem čitelné a rozpoznatelné struktuře**

Ve všech případech je kvalita selekčních prvků a jejich odpovídající uložení v metadatových (BIB) záznamech podmínkou, protože relevance (významnost) nalezených dokumentů se odvíjí od toho, v jaké části dokumentu se hledaný výraz nachází

Kritéria pro výpočet relevance se odvíjí od pole, ve kterém je hledaný výraz uložen. Vyšší relevance je dosaženo v případech, kdy hledaný výraz je obsažen v poli pro řízený termín (termín z řízeného slovníku)

název informačního zdroje

autorská klíčová slova

abstrakt, resumé

v plném textu informačních zdrojů

Požadavky uživatelů všech kategorií

Z uvedených informací vyplývá, že princip rozlišení *aboutness* (o čem dokument je) a *isness* (co dokument je) je z hlediska zpřístupnění informačních zdrojů základní a je nutné tuto zásadu v metadatových záznamech dodržovat. Je všeobecně očekáváno, že tematické selekční prvky vyjadřují

téma informačních zdrojů a formální deskriptory zpřístupňují informace o formě/žánru informačních zdrojů.

Současná praxe

V následujících příkladech je patrný současný diferencovaný přístup ke stejnému typu informací: dokumenty obsahují křížovky, fejetony, osmisměrky, vtipy – tedy sbírky těchto entit, ne informace o nich. Nelogicky jsou některé z nich uvedeny jako téma, některé jako FD.

Mládek, Ivan, 1942-

Křížovky a fejetony Ivana Mládka. -- 1. vyd.. -- Praha : Fragment, 2011. -- 128 s. ; 21 cm

PH: křížovky

FD: české prózy * fejetony * sborníky

Letní záchodník, aneb, Praktická toaletní knížka / [ilustrace Lubomír Lichý]. -- V Praze : XYZ, 2012. -- 199 s. : il. ; 21 cm

ISBN 978-80-7388-666-0 (brož.)

Hřbetní název: Letní záchodník

Lichý, Lubomír, 1945-

PH: křížovky

PH: osmisměrky

PH: sudoku

FD: humoristické příběhy * vtipy * sborníky

Partitura je notový záznam individuálního hudebního díla, dokument tedy obsahuje dílo samo - notový záznam symfonie, ne tematickou informaci o něm; termín symfonie je nutné v tomto případě označit za formu individuálního díla.

Havelka, Svatopluk, 1925-2009

[Symfonie]

I. symfonie [hudebnina] / Svatopluk Havelka. -- 1. vyd.. -- Praha : Český rozhlas, 2008. -- 1 partitura (138 s.) : il. ; 30 cm

PH: symfonie (symfonický orchestr)

PH: symfonie -- Česko -- 20.-21. století

FD: partitury

Obsazení: symfonický orchestr

Tento dokument představuje zvukový záznam dětských lidových písní a koled, neobsahuje tematickou informaci (analýzu, studii...) o českých lidových písních, koledách ... Termíny "lidové písně", "ukolébavky", "koledy" představují formy hudebních děl, je nutné je tedy považovat za označení formy/žánru a uvádět je v souboru FD.

100 nejznámějších dětských písniček. -- Praha : Supraphon, 2016. -- 2 CD audio ; 12 cm

Nakl. číslo: SU 6334-2 Supraphon

Typ obsahu: hraná hudba
Typ média: audio
Typ nosiče: audiodisk
Účinkují: Různí zpěváci, sbory a hudební skupiny
Název z disku -- "Obsahuje datovou stopu s texty písniček; enhanced CD"--Disk -- "České národní písničky, popěvky, ukolébavky a koledy!"-Pouzdro -- Fonogramy jednotlivých nahrávek 1987-2012 různá vydavatelství
Obsahuje též: ...
PH: české lidové písně
PH: ukolébavky
PH: koledy
FD: zvukové záznamy pro děti a mládež * kompaktní disky

Tento dokument obsahuje partitury upravených skladeb, tedy hudebních děl, ne tematické informace (analýzy, studie) o skladbách samých, případně jejich úpravách; termíny uvedené jako PH opět označují formy hudebních děl a mají být uvedeny jako formální deskriptory.

Zabrnkejte si...hity klasiky : kytara sólo : 26 klasických hitů ve snadném aranžmá v notách a tabulaturách : Humoreska, Pro Elišku, Ave Maria, Svit lunny, Kankán, Kánon v D dur a další. -- [Karviná] : Hudební e-knihkupectví, [2016], ©2016. -- 1 partitura (47 stran) : portréty ; 30 cm
ISMN 979-0-66063-055-6 (brožováno)
Typ obsahu: zápis hudby
Typ média: bez média
Typ nosiče: svazek
Správný podnázev na obálce: 21 klasických hitů ve snadném aranžmá v notách a tabulaturách
Obsahuje:
PH: drobné skladby, úpravy -- Evropa -- 17.-20. století
PH: instrumentální hudba, úpravy -- Evropa -- 17.-20. století
PH: stylizované tance, úpravy -- Evropa -- 17.-20. století
PH: sonáty, úpravy
PH: symfonie, úpravy
FD: partitury pro sólový nástroj * tabulatury
Obsazení: kytara

Z uvedených příkladů je patrné, že označení forem/žánrů hraje důležitou roli při zpřístupnění individuálních uměleckých (hudebních a literárních) děl. Z pohledu uživatele zajišťují mnohdy jediný - jemu srozumitelný - přístup k tomuto typu info zdrojů. V současné době formální deskriptory v případě hudebnin a zvukových dokumentů označují převážně fyzické vlastnosti informačních zdrojů.

<http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/vecne-zpracovani-vecne-autority/vp-tab-hudzvukdok>

4. Okruhy problémů, které je nutné řešit

1. Je nutné v plné míře respektovat základní princip zpřístupnění informačních zdrojů, tj. rozlišení tématu a formy informačních zdrojů a dbát na to, aby věcné selekční prvky byly uloženy/zapsány uživatelsky vstřícným způsobem a podporovaly tak rychlou a efektivní navigaci a strojové zpracování informací. Je tedy nutné obohatit soubor FD o termíny potřebné pro zpřístupnění hudebních dokumentů a připravit základní předpoklady pro tvorbu metodiky týkající se zpřístupnění hudebních děl pomocí obsahových a formálních charakteristik².
2. Je nutné aktualizovat soubor formálních autorit důsledným vyjádřením hierarchických vazeb, aktualizací poznámkového aparátu a rozhodnout, jak naložit s FD vyjadřujícími fyzické vlastnosti formy (atribut entity provedení, např. kompaktní disky, elektronické knihy...); dále je nutné rozhodnout, mají-li být termíny obsahující explicitně doplňující informace (jazyk literárního díla, národnost autora, charakteristiku autora a uživatele, tematické informace, účel/zaměření) nadále součástí souboru FD.
3. Je nutné provést potřebné úpravy v souboru tematických autorit a podpořit efektivní harmonizaci či mapování řízených slovníků.
4. Je nutné aktualizovat zpřístupnění beletrie pomocí obsahových a formálních charakteristik.
5. Je nutné připravit metodiku pro zpřístupnění filmů pomocí obsahových a formálních charakteristik.

5. Aplikace označení formy/žánru v metadatových záznamech, řešení Knihovny Kongresu

Kongresová knihovna se velmi aktivně podílí na vývoji systémů organizace informací, které zohledňují požadavky vyplývající z konceptuálních modelů, významnou měrou se podílí na rozvoji pravidel RDA a aktualizaci formátu MARC 21.

Vývoj formátu MARC 21

Podmínkou úplné implementace pravidel RDA při tvorbě selekčních prvků v metadatových záznamech je rozšíření repertoáru indikátorů, polí a podpolí formátu MARC 21 pro jednoznačný zápis potřebných informací, např. tzv. 3XX polí pro zápis doplňujících informací ve formátu BIB i AUT, podpolí pro zápis kódů označujících vztahy, např. podpole 4³, atd. Rozšiřování struktury formátu MARC 21 je průběžné.

² tvorba vlastní komplexní metodiky zpřístupnění hudebních děl překračuje rámec kompetence pracovní skupiny pro věcné zpřístupnění informačních zdrojů a je v kompetenci pracovní skupiny k tomu určené, tedy PS pro zpracování speciálních dokumentů, sekce hudební a zvukové dokumenty.

³ \$4 - Relationship Code or URI that specifies the relationship from the entity described in the record to the entity referenced in the field. More than one relationship code or URI may be used if the person has more than one function. A source of relationship codes is: [MARC Code List for Relators](#). The code or URI is given after the name portion in name/title fields.

Do roku 2007 se označení formy/žánru tradičně uvádí jako součást tzv. věcných selekčních prvků (polí bloku 6XX BIB záznamů),

The age of anxiety; modern American stories [compiled by] C. Jeriel Howard and Richard Francis Tracz. Boston, Allyn and Bacon [1972]

LC Subjects College readers.

United States--Social life and customs--20th century--Fiction.

Short stories, American.

Dále se používá jako součást selekčních prvků u názvů v polích 130, 630 např.

130#0	ŠaGone with the wind (Motion picture)
63000	ŠaFour seasons (Motion picture : 1981)

Od roku 2007 se LC intenzivně věnuje řešení zápisu označení formy/formy žánru v metadatových záznamech informačních zdrojů všech typů. V souvislosti s úplnou implementací pravidel RDA se označení formy/žánru stává nedílnou součástí metadatových záznamů a jeho význam stále stoupá.

V AUT záznamech se uvádějí jako doplňující informace v poli 380 (AUT), kde se – na rozdíl od selekčního prvku - uvádějí v plurálu, protože se čerpají z autoritního souboru označení forem/žánrů, který se utváří

130#0	ŠaWar of the worlds (Television program)
380##	ŠaTelevision programs \$2 lcgft
110 2_	ŠaGreen Day (Musical group). Št American idiot (Musical)
380 __	ŠaMusicals \$2 lcgft

Jako součást označení forem/žánrů se tradičně uváděly i doplňující informace označující jazyk literárního díla (*short stories, French*), národnost /územní příslušnost autora (*short stories, Latin American*), charakteristiku autora a uživatele (*juvenile literature; children's films*), tematické informace (*true adventure stories; science fiction films*, apod.

Podle současné koncepce Knihovny Kongresu mají být doplňující informace uloženy „někde jinde“ v metadatových záznamech a jsou ze souboru FD vyloučeny.

Tyto doplňující informace se ukládají v nově připojovaných polích BIB formátu a pro autoritní záznamy vznikají nové autoritní soubory. Praxe však není uplatňovaná důsledně.

Příklad 1:

245 00 Feather floating on the water : \$b poems for our children : an anthology of contemporary San Francisco poets / \$c edited by Virginia Barrett.

370 \$c United States \$g San Francisco (Calif.) \$2 naf – speciální pole pro označení místa

385 \$a Children \$2 lcdgt – speciální pole pro zápis charakteristiky uživatele

386 \$a Californians \$a Americans \$2 lcdgt – speciální pole pro zápis charakteristiky autora

388 1_ \$a Twenty-first century \$2 lcsh – speciální pole pro zápis časového období

650 _0 \$a Children's poetry, American \$z California \$z San Francisco. – tradiční popis dokumentu pomocí polí 6XX

650 _0 \$a American poetry \$y 21st century. - tradiční popis dokumentu pomocí polí 6XX

655 _7 \$a Poetry. \$2 lcgft – speciální pole pro zápis označení formy/žánru, které je oprostěno o informace o národnosti, ta se nyní uvádí v poli 386

Příklad 2

046 \$k 19420614 \$l 19440801 – období, kdy byl psán deník – speciální pole pro kódované informace

100 1_ Frank, Anne, \$d 1929-1945, \$e author.

240 10 Achterhuis. \$l English

245 14 The diary of Anne Frank ...

386 \$a Girls \$a Teenagers \$a Dutch \$a Jews \$a Holocaust victims \$2 lcdgt – speciální pole pro zápis charakteristiky autora

600 10 Frank, Anne, \$d 1929-1945 \$v Diaries. - tradiční popis dokumentu pomocí polí 6XX, podpole v obsahuje označení formy/žánru

650 _0 Holocaust, Jewish (1939-1945) \$z Netherlands \$z Amsterdam \$v Personal

narratives. - tradiční popis dokumentu pomocí polí 6XX, podpole v obsahuje označení formy/žánru

650 _0 Jewish girls \$z Netherlands \$z Amsterdam \$v Diaries. - tradiční popis dokumentu pomocí polí 6XX, podpole v obsahuje označení formy/žánru

650 _0 Jews \$z Netherlands \$z Amsterdam \$v Diaries. - tradiční popis dokumentu pomocí polí 6XX, podpole v obsahuje označení formy/žánru

655 _7 Diaries. \$2 lcgft - speciální pole pro zápis označení formy/žánru

655 _7 Personal narratives. \$2 lcgft - speciální pole pro zápis označení formy/žánru

Kongresová knihovna vytváří „nové“ autoritní soubory: soubor formálních deskriptorů a soubor autoritních termínů pro nástrojové obsazení.

Více informací o současné koncepci Knihovny Kongresu je dostupné na adrese

<https://www.loc.gov/catdir/cpsso/genreformgeneral.html>

6. Aplikace označení formy/žánru v metadatových záznamech - řešení NK ČR

Problém 1.

Zásada věcného zpřístupnění informačních zdrojů není důsledně dodržována; při zpřístupnění všech typů

info zdrojů Je nutno rozlišit

- **o čem dokument je (aboutness)** - tematické selekční prvky mají vyjadřovat téma informačních zdrojů,
- **co dokument je (isness)** - formální deskriptory mají vyjadřovat formu/žánr informačních zdrojů

Faseta forma/žánr není odlišena od fasety obor/téma ve věcném zpřístupnění informačních zdrojů, zejména

- u hudebních děl se v současné době ukládají informace týkající formy/žánru – symfonie, koncerty... v poli pro tematické informace (650) a neukládají se v odpovídajícím poli pro označení formy/žánru (655);
- v případě „odpočinkových/rekreačních“ dokumentů typu křížovky, sudoku... se ukládají tyto termíny v poli pro tematické informace (650), a ne v odpovídajícím poli pro formu/žánr, tedy 655, kam ze své podstaty patří;
- v případě instruktivních a vzdělávacích dokumentů nepostupujeme jednotně: studijní programy (jako vnitřní formu určitého typu dokumentu) uvádíme jako formu/žánr v poli 655, učební osnovy, které také charakterizují vnitřní uspořádání dokumentu, uvádíme jako téma v poli 650
- u dokumentů obsahujících texty biblických příběhů se deskriptor „biblické příběhy“ zapisuje jako téma (v poli 650), což není správné
- totéž platí pro sbírky citátů, přísloví...

Vytváříme tak pro uživatele nepřívětivé informační prostředí, protože ve fasetě téma jsou zpřístupňovány nejenom informace o tématech, ale i vlastní texty jednotlivých typů dokumentů či hudební a jiná díla.

Problém 1. - řešení

- zapisovat informace v odpovídajících polích
- obohatit autoritní soubor FD o „nové“ termíny
- opravit BIB záznamy

Oprava/úprava BIB záznamů⁴

Před úpravami je nutné vyřešit kam uložit

- doplňující informace geografické, chronologické a tematické, které se nyní uvádějí v poli 650 v podpolích k tomu určených; týká se to hlavně předpokládaných úprav věcných selekčních prvků v BIB záznamech hudebních děl
- informace o nástrojovém obsazení

Možnosti zápisu doplňujících informací

Existuje několik variant:

- Zachovat stávající praxi a doplňující informace uvádět v podpolích x, y, z v poli 650 u tzv. globálního hesla
- V polích věcné analýzy k tomu určených, tedy v poli
 - 648 – chronologický údaj
 - 650 – tematický údaj
 - 651 – geografický údaj
- Pro uložení informací souvisejících s danou entitou lze využít „nová“ pole 3XX, a to pro vyjádření⁵

⁴ Vzhledem k tomu, že se jedná o základní selekční prvky pro vyhledávání informačních zdrojů, doporučuje se aplikovat novou metodiku zpřístupnění i ve stávajících BIB záznamech a provést odpovídající úpravy;

- souvisejícího místa pole [370](#)
- chronologických okolností pole [388](#)
- speciálních kódovaných dat pole [046](#)
- charakteristiky uživatele pole [385](#)
- charakteristiky původce/tvůrce/příspěvatele pole [386](#)

Možnosti zápisu nástrojového obsazení

Pro zápis nástrojového obsazení nabízí MARC 21 pole [382](#).

Komentář k aplikaci pole 382 v českém prostředí

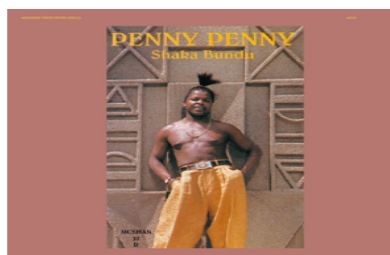
- aplikace pole je v české katalogizační praxi nutná, dříve se u nás používalo pole 925, praxe však nebyla jednotná;
- požadavek na zavedení tohoto pole je tedy legitimní;
- je nadbytečné, aby se informace o nástrojovém obsazení uváděly nadále i v polích 650 (a byly řízeny autoritními záznamy v poli 150) anebo se staly součástí označení formy/žánru a byly převedeny do pole 655 (a řízeny údaji v poli 155);
- podle sdělení členů PS pro zpracování speciálních typů dokumentů se v rámci sdílené katalogizace Cluster uvedené údaje při tvorbě věcných údajů v poli 650 od podzimu 2016 nepoužívají,
- konverze do pole 655/155 není nutná
- V AUT souboru tematických autorit zůstanou tyto termíny nadále z technických důvodů v modulu pro vyhledávání a prohlížení zařazeny a budou opatřeny poznámkou o používání v poli 680;

Vzhledem k tomu, že uvedená MARCová pole se v naší praxi nepoužívají, následující ilustrativní příklad je převzat z materiálu Faceted Vocabularies for Music. Dispatches from the Front Lines. Casey A. Mullin⁶

⁵ Vyjádření dalších charakteristik hudebních děl a jejich zpřístupnění není předmětem jednání pracovní skupiny pro věcné zpřístupnění informačních zdrojů, proto tyto možnosti zde nejsou zmíněny

⁶ https://www.google.cz/?gws_rd=ssl#q=Faceted+Vocabularies+for+Music

Examples

046 __ \$k 1994 \$2 [edtf](#)
370 __ \$g South Africa \$2 [naf](#)
382 |I singer \$a computer \$a synthesizer \$a electronics \$a keyboard instrument \$2 [lcmtpt](#)
386 __ Tsonga (African people)** \$2 [lcdgt](#)
650 _0 Popular music \$z South Africa \$y 1991-2000.
650 _0 Dance music \$z South Africa.
650 _0 Tsonga (African people) \$z South Africa \$v Music.
650 _0 Songs, Tsonga \$z South Africa.
650 _0 Remixes.
655 _7 Popular music. \$2 [lcfgt](#)
655 _7 Dance music. \$2 [lcfgt](#)
655 _7 Songs. \$2 [lcfgt](#)
655 _7 Remixes (Music) \$2 [lcfgt](#)

Doporučení Pracovní skupiny pro věcné zpřístupnění dokumentů

PS doporučuje

- uvádět informace v odpovídajících polích: informace týkající se tématu uvádět jako téma dokumentu v polích 6XX, s výjimkou pole 655, které je určeno pro zápis formy/žánru
- obohatit autoritní soubor formálních deskriptorů o potřebné termíny
- opravit BIB záznamy
- doplňující/zpřesňující tematické, geografické a chronologické informace
 - v systémech používajících minimální řetězce PH uvádět tyto informace v podpolích x, y, z v poli 650 u tzv. globálního hesla,
 - v postkoordinovaných systémech uvádět tyto informace v polích věcné analýzy k tomu určených

Doporučení vedoucí PS Mgr. M. Balíkové týkající se implementace tzv. 3XX polí (BIB), ve kterých lze uvádět doplňující/zpřesňující informace

S výjimkou pole 382 pro nástrojové obsazení, jehož používání je podmínkou pro rozlišení tematických a „formálních“ informací a pro jejich správný zápis do příslušných polí, a jehož implementace je tudíž pro adekvátní ukládání informací klíčová, s implementací dalších 3XX polí (370, 385, 386, 388) v BIB záznamech prozatím počkat a bedlivě sledovat další vývoj v této oblasti.

Problém 2:

Je nutné

- aktualizovat soubor formálních autorit důsledným vyjádřením hierarchických vazeb, aktualizací poznámkového aparátu
- rozhodnout, jak naložit s FD vyjadřujícími fyzické vlastnosti formy (atribut entity provedení, např. kompaktní disky, elektronické knihy...)
- dále je nutné rozhodnout, mají-li být termíny obsahující explicitně doplňující informace (jazyk literárního díla, národnost autora, charakteristiku autora a uživatele, tematické informace, účel/zaměření) nadále součástí souboru FD.

Doporučení Pracovní skupiny

PS doporučuje

- aktualizovat soubor formálních autorit důsledným vyjádřením hierarchických vazeb, aktualizací poznámkového aparátu;
- formální deskriptory vyjadřující fyzické vlastnosti formy (atribut entity provedení) ponechat nadále jako součást autoritního souboru formálních deskriptorů;
- termíny obsahující explicitně doplňující informace (jazyk literárního díla, národnost autora, charakteristiku autora a uživatele, tematické informace, účel/zaměření) ponechat nadále jako součást souboru formálních deskriptorů;
- zároveň doporučuje intenzivně sledovat vývoj mezinárodních standardů a jejich aplikaci v mezinárodních databázích a dohodnutá ustálená řešení následně aplikovat.

Zdůvodnění:

Uvedené termíny představují v českém prostředí v současné době efektivní nástroj pro vyhledávání informačních zdrojů pro uživatele všech typů; vývoj standardů, pravidel a doporučení pro tvorbu a zápis autoritních označení forem/žánrů není ukončen, stávající KIS, které mají české knihovny k dispozici, zatím neumožňují efektivní vyhledávání pomocí jednotlivých atributů entity forma/žánr.

Problém 3

Je nutné provést potřebné úpravy v souboru tematických autorit s cílem podpořit efektivní harmonizaci či mapování řízených slovníků.

Soubor tematických autorit obsahuje velké množství provizorních autoritních záznamů (obsahujících nástrojové obsazení), tzv. malé autority, tedy v podstatě netematické prvky, které jsou překážkou procesu efektivní harmonizace či mapování řízených slovníků

Řešení a doporučení Pracovní skupiny

- doplnit nadřazené termíny k termínům, které nadřazené termíny postrádají (s výjimkou základních top termínů);
- označit vhodným způsobem v poli 950 termíny, které v podstatě do souboru tematických autorit nepatří (tzv. malé autority pro nástrojové obsazení), které však zde musejí být z důvodů vyhledávání ponechány;
- opatřit tyto termíny vhodnými poznámkami o používání a
- pro účely efektivní harmonizace či mapování nabídnout speciální verzi souboru tematických autorit (neobsahující tzv. malé autority)

○

Problém 4

Je nutné rozšířit zpřístupnění beletrie pomocí obsahových a formálních charakteristik doplněním anotací

Řešení a doporučení PS

Řešit v kooperaci s MLP, která je garantem plánovaného projektu sdílené katalogizace beletrie – v jednání

Problém 5

Je nutné připravit metodiku pro zpřístupnění filmů pomocí obsahových a formálních charakteristik

Řešení a doporučení PS

Řešit v kooperaci s Národním filmovým archivem – v jednání.

7. Závěr

Navržená řešení a doporučení mají za cíl

- usnadnit všem komunitám uživatelů adekvátní přístup k informacím
- respektovat požadavky diferencovaných skupin uživatelů
- respektovat požadavky specializovaných institucí, projektů
- podporovat fasetovou navigaci a klasifikaci
- algoritmické zpracování věcných selekčních prvků
- podporovat strojové zpracování dat
- podporovat automatizovanou údržbu autoritních souborů
- volbou vhodných selekčních prvků a jejich zařazením do příslušných souborů podporovat harmonizaci/mapování autoritních souborů